

III. Quare etiam magis quam scrupulosa conscientia cavenda est et emendanda, praecipue: meditatione veritatum aeternarum, atque pia lectione, frequenti conscientiae excussione, frequenti accessu ad sacramenta.

66 **Explicatio.** Observa ad I. 1. Laxa potest esse conscientia *antecedens*; sed etiam conscientia *consequens*, quae sc. facilius putat peccatum non adfuisse, etsi re ipsa *subjective* adfuit; quod utique nunquam juvat, sed nocere potest quam plurimum.

2. Laxa conscientia oritur saepe ex consuetudine peccandi et remorsus conscientiae ex industria negligendi: quo fit, ut paulatim quasi callum conscientiae obducatur, atque sufficiens quidem sit notitia tenuis et confusa ad contrahendum reatum culpae etiam gravis, non vero satis vivida ad hominem ex torpore et somno spirituali excitandum.

Ad II. 1. Conscientia laxa consequens semper nocet, quum socordiam inducat non quaerendi reconciliationem cum Deo, quando quaerenda est.

2. Conscientia laxa antecedens propterea saepe non excusat a peccato, quia est error culpabilis et vincibilis. Quare scienter sequi conscientiam laxam in favorem libertatis non licet. Hinc fit, ut qui laxa conscientia utitur, longe gravius et facilius teneatur, dubio aliquo circa honestatem actionis instantis exorto, antea inquirere, neque possit generatim dubium ut scrupulum contemnere. Ad quod quum nihilominus pronus sit, facilius, quam alii homines, reatum culpae gravis contrahit, neque peccati commissi ita recordatur.

Hinc etiam regula statuitur illi, quae pro homine timorato statuta est, contraria, nimirum: in dubio de consensu pleno praestito praesumendum est, hominem laxae conscientiae plene consensisse; alioquin enim ne dubitaret quidem.

Ad III. Qui igitur serio conatur laxam conscientiam emendare, aliquando in re objective gravi ob praecipitantiam non satis animadversam excusari potest. Quare tunc exstimulanda quidem ejus vigilantia est, ut cautior fiat et post commissam culpam statim doleat, et aut confessione, aut contritione securum se reddat; tamen ex altera parte etiam animandus est et edocendus, siquidem etiam apud ipsum ad mortale peccatum advertentia perfecta, saltem in confuso, ad obligationem rem magis considerandi aut inquirendi requiritur.

Sectio II.

De Regula actuum humanorum remota seu de lege.

Commendandos duxi hac in re praeter S. Thom. I. II. q. 90—108 et S. Alph. l. 1 n. 99—208 imprimis Suarez *de leg.* libros 10, Salmantic. tr. 11, Laymann l. 1 tract. 4, Reuter p. 1 n. 118—262, Mazzotta tr. 1 disp. 2—5, Wirceeb. tom. 3, Craisson *Manuale jur. can.* lib. 1, Bouix *principia juris canon.*, Bouquillon l. c. lib. 2.

Caput I.

De notione et essentia legis.

67 Conscientiam vidimus esse dictamen rationis practicum de actionis honestate. At sicut in aliis rebus ratio veritatem non facit, sed percipit, ita etiam circa honestatem actuum dici debet, conscientiam hanc

honestatem non efficere seu ejus ultimam normam non esse, sed normam objectivam percipiendo applicare atque subjectivam reddere. Objectiva autem norma lex est. Sine lege igitur conscientia fundamento careret atque propria adstringendi vi destitueretur.

Quum igitur lex exemplar sit, ad quod conscientiam efformari oporteat, et quod in conscientia ut in quodam speculo resplendat: legem secundum omnem suam notionem omnesque respectus atque suam ad conscientiam relationem accuratius considerare debemus. Quo etiam fiet, ut de systemate, quod in theologia morali sequamur, dicendi sit locus: nam id nihil aliud est nisi explicare, quid et quousque ex nostra sententia lex valeat ad conscientiam ligandam.

I. Lex lato quodam sensu dici potest quaelibet norma recta actionum; sensu stricto et proprio est objectiva norma recti moralis actionum seu, ut S. Thom. I. II. q. 90 a. 4 dicit, lex est „ordinatio rationis ad bonum commune, ab eo, qui curam habet communitatis, promulgata“.

II. Distinguitur lex:

1. *Ratione originis* seu legislatoris: lex *divina* et *humana*.

A. Lex divina est aut *divina naturalis*, aut *divina positiva*, prout cum rationalis creaturae natura simul data est et necessario concipitur, aut libero Dei arbitrio ultra necessitatem naturae inducta et superaddita est. Quae lex divina positiva potest esse quoad rem seu materiam aut *ordinis naturalis*, aut *ordinis supernaturalis*.

B. Lex humana est aut *ecclesiastica*, aut *civilis*: utraque potest esse *scripta*, aut *consuetudine introducta*, prout initium sumit a solo legislatore legem praescribente, aut a consuetudine populi per Superioris voluntatem legislatoriam confirmata.

2. *Ratione objecti* distinguitur lex *negativa*, quae prohibet, seu quid faciendum non sit dicit, et *affirmativa*, quae praecipit, seu quid faciendum sit docet.

3. *Ratione effectus* distinguitur: lex *obligans*, *permittens*, *irritans*.

A. Lex obligans est aut *moralis*, aut *poenalis*, aut *mixta*: prout obligatio, quae imponitur, est immediate conscientiam ligans ad aliquid faciendum seu omittendum, aliis verbis immediate *ad culpam* obligans, aut *ad poenam tantum* transgressoribus impositam vel imponendam, aut *ad culpam et ad poenam simul*.

B. Lex *permittens* est, quae licitam aut impunem aliquam actionem declarat, simulque aliis obligationem imponit, saltem certo quodam sensu, agentes non impediendi.

C. Lex *irritans* est Superioris ordinatio, quae certos actus juridico effectu carere declarat, vel tali effectu privat: quae potest esse aut solum irritans, aut simul obligans (prohibens).

III. *Essentiales* legis conditiones ex ipsa rationalis creaturae natura, cui lex datur, et ex fine, ad quem datur, eruendae sunt. Nimirum datur creaturae rationali, quae ad finem suum tendere debet, sed ab eo deflectere potest, ut ad ultimum finem et fines intermedios ea necessitate dirigatur, quae libertatem non laedat.

Ut igitur lex existat, debet esse:

1. voluntas Superioris *efficax* seu *absoluta* obligandi — alioquin esset consilium;
2. voluntas Superioris intimata seu *promulgata* — nam quamdiu manet voluntas Superioris in ejus mente inclusa, impotens est et incapax ad dirigendos subditos;
3. voluntas declarata *stabilis* sive permanens *pro communitate* data — alioquin praeceptum dicitur.

Quoad leges humanas insuper sequentes conditiones attende, ut lex sit:

4. *possibilis* — ad impossibilia enim non datur obligatio;
5. *honestas* — nequit obligatio esse ad facienda illicita;
6. *justa* — quod enim meum jus laedit, facere non teneor, quod alterius jus laedit, mihi ne licet quidem facere;
7. *utilis* — ne fine careat lex, neque enim sine recto fine obligatio subsistit.

70 **Explicatio singulorum.** Ad I. 1. Nomen *legis* consuevit lato sensu sumi pro qualibet norma et mensura, secundum quam certae actiones fiunt, sive morales, sive artificiales, sive liberae, sive necessariae. Ita loquimur de legibus naturae in disciplinis naturalis scientiae, de legibus seu regulis diversarum artium etc. Isto sensu etiam sine dubio aliquis rectitudinis normam nomine legis intelligimus, at non eam, quae proprie et *plene* rectitudo dicitur. Quae in sola habitudine convenientiae cum omnium rerum ultima norma et ultimo fine consistit, et in solis actionibus *moraliter* rectis reperitur.

Lato sensu legem accipiens S. Thom. I. II. q. 90 a. 1 dixerat „lex est quaedam regula et mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur“; postea art. 4 definitionem supra datam profert, de lege stricto sensu ad moralitatem spectante id intelligens.

2. Porro illa Superioris ordinatio potest iterum strictiore aut latiore sensu intelligi, videlicet aut manifestatio cujuscunque voluntatis, etiam solius displicentiae et consilii, aut voluntatis *obligantis*. Priori sensu lex sumi debet, si eam dicimus universalem omnium actuum moralium normam: posteriori sensu communiter sumitur, ita ut sic tantum habeatur lex veri nominis, si sit objectiva norma earum actionum, quae *necessariae* sunt, i. e. necessario aut poni aut omitti debent, ut ordo recti servetur.

71 Ad II. 1. Omnis lex ad legem naturalem adeoque divinam aliquo modo reducitur, sc. naturali illa necessitate, qua intelligimus, tum Deo positive nobis loquenti vel praecipienti, tum Superiori legitime praecipienti obediendum esse, nec posse inobedientiam non esse malam Deique conditoris voluntati repugnantem. Nisi enim lege naturali ad hanc obediendum adstringeremur, nullum Superioris praeceptum conscientiam ligare posset. Quod S. Script. Prov. 8, 15 exprimit in his verbis: „Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt.“ Nam sane non tantum ut quaelibet hominum actiones quoad esse suum physicum ad Deum omnia conservantem et omnibus concurrentem reducuntur, ita legumlatio ad Deum refertur, sed speciali aliquo modo, prout legumlatio imperium exercet atque morale ligamen aliis imponit: secus ratio non esset, cur, hanc actionem ad Deum referri, speciatim efferretur.

2. Lex negativa dicitur obligare *semper et pro semper*, siquidem quolibet tempore verum est, non licere rem a lege prohibitam agere; lex affirmativa semper quidem, sed non pro semper obligat, siquidem semper quidem vim suam exercet Superioris voluntas, quae subditos ligat, at non quolibet temporis momento exigitur res vel actio a lege praescripta.

3. Distinguitur etiam lex *odiosa* et *favorabilis*: attamen haec lex favorabilis ad legem permittentem reduci potest. Per se nimirum lex odiosa est, i. e. restringens libertatem, — idque imprimis de lege *positiva* dicitur —, verum aliquando aliqui a lege communi eximuntur, iisque praeter aut contra legem communem privilegium datur, quod lex vocatur favorabilis.

Ad III. 1. Aliqua explicatione indiget discrimen inter *legem et prae-* 72 *ceptum*. Lex scilicet 1. stabilis est atque per se perdurat: quare ut corrumpatur, necesse est, causa eam destruens ponatur; 2. pro communitate fertur.

Praeceptum vero natura sua transitorium est, et corrumpitur saltem cum Superiore, ac propterea, ut perduret, per se innovatione opus est: fertur enim aut ad singularem tantum actum, aut pro certo solum tempore (v. g. ad vitam praecipientis), vel ad singulares tantum personas.

Praecipua igitur differentia practica in eo est, quod praeceptum, etsi ut aliquid perdurans injunctum sit sive uni, sive pluribus vel toti coetui, nihilominus, saltem Superiore vita vel officio functo, eo ipso expirat; nisi forte — ut in ordinibus religiosis nonnunquam contingit — contrarium constitutum sit; quod si factum fuerit, praeceptum impositum jam non manet praeceptum hujus singularis Superioris, sed evadit praeceptum ipsius Ordinis religiosi, qui ut moralis persona non moritur, et cujus praeceptum ad instar legis perpetuitatem accipere potest.

2. Ceterum quando praeceptum urget, parum interest, utrum praecipi, an legis proprie dictae obligatio adsit: quare etiam in explicandis officiis non semper hujus discriminis inter legem et praeceptum rationem habituri sumus, sed nisi peculiaris causa adsit, promiscue et leges et praecepta respiciemus atque vocabimus ¹.

¹ Quod dico, parum interesse, utrum *praecipi* an *legis proprie dictae* obligatio urgeat, supponit, de praeccepto idem valere, quod de lege, nimirum rem praecceptam constitui materiam necessariam ejus virtutis, ad quam ex natura sua pertinet, atque ideo violati praecipi malitiam non in sola communi inobedientia constitui, sed malitiam specificam desumi ex oppositione ad virtutem, cujus sit res illa, quae praecipitur.

Id de lege valere, extra omnem dubitationem est. At idem esse de praeccepto, fatendum est, quando praecceptum fertur a Superiore ex potestate *jurisdictionis*; non ita, quando fertur ex sola potestate *quasi dominativa* vel *religiosa*, quae vi voti acquiritur: de qua suo loco dicturi sumus. Cur autem de praeccepto ex jurisdictione imposito sic dicendum sit, ratio est haec: Jurisdictio, utpote communis boni atque honestatis ordinis curam habens, *ex natura sua* sicut in suis legibus, *ita etiam in praecceptis* respicit *bonum illud*, quod est in ipsa re praeccepta, idque *qua bonum commune*: potestas vero dominativa *ex natura sua* *subjectionem* principaliter respicit, ipsa re per se materialiter se habente; atque si quando alia intentione Superior ducitur, id aut per accidens est, aut ad bonum privatum potius, quam ad commune dirigitur.

Quod de vi et efficacia jurisdictionis dixi, confirmari potest a contrario. Quam enim Superior lege sua pro multitudine virtutis materiam fecit necessariam, pro singulari homine materiam non-necessariam dispensando reddere potest: ergo ex

3. Quae et quanta necessaria sit promulgatio, ut lex existat, commodius postea cap. 3 explicabimus: quod etiam valet de aliis essentialibus legis conditionibus, possibilitate et utilitate. Nam quod de justitia et honestate dicitur, adeo patet, ut nullatenus lex dici possint, quae divinae legi contradicunt. Quae enim divinae voluntati aperte contradicunt, ad Deum suggerentem et jubentem reduci nullatenus possunt; quod tamen ex supra dictis certo aliquo modo necessarium est.

Caput II.

De necessaria legis certitudine ejusque ad conscientiam relatione, ubi de variis theologiae mor. systematis dicendum est.

73 Cum conditionibus legis essentialibus intime conjungitur quaestio illa summi momenti, qualis certitudo de lege ejusque extensione ad singularem actionem, de qua quaeritur, adesse debeat, ut conscientia vere ligetur. Quae quaestio non solum circa legem humanam et positivam versatur, sed etiam, idque maxime, circa legem divinam naturalem. Aliis verbis quaeritur, quid sentiendum sit in variis dubitationibus, quae circa leges earumque extensionem occurrunt, utrum eodem modo, ut dubia est lex, etiam dubia dicenda sit conscientia, an ex lege etiam dubiâ ad conscientiam certam progredi possimus, et quando.

Quoniam autem permulta in variis legibus sunt, quae non sint ita plana, sed plus minusve obscura et controversa inter ipsos viros doctos: ab hujus quaestionis solutione innumerae singulares quaestiones in theologia morali solvendae dependent. Quare jam consueverunt pro diversa universalis illius thematis solutione diversa systemata nuncupari: quo fit, ut in singularibus quaestionibus decidendis etiam major fiat diversorum scriptorum discrepantia, neque quisquam firmum sibi iudicium de licitis et illicitis formare possit, nisi de hac quaestione, quodnam systema sit sequendum, certum aliquid apud se statuerit.

Verum quidem est, multa inter diversorum systematum fautores convenire, imo, quod magis mireris, eos, qui systema severius statuunt, aliquando in singularibus quaestionibus benignius rem tractare; at hoc aut inde est, quod sibi non semper constant, aut — quae est humanae infirmitatis conditio — suis rationibus et placitis prae aliorum rationibus nimis confidunt. Quare, ut secundum scientiam recte procedamus, systematum diversorum notionem definire et iudicium necessario debemus instituere¹.

opposito pro singulari homine ex sufficienti causa eam reddere potest materiam alicujus virtutis necessariam, quam pro multitudine necessariam non fecit. Quod si fieri potest, etiam revera ita fieri, ex natura potestatis jurisdictionis, ut dixi, colligitur. — Cf. hac de re Lugo de poenit. d. 16 n. 170.

¹ Plane longius est, innumeros libellos et libros eorum recensere, qui hac de re, maxime de probabilismo, scripsere. Habes fere omnes, quos laudavi supra agens de conscientia. Considerationem imprimis merentur S. Alph. dissert. pro usu moderato opinionis probab.; dissert. proleg. in theol. mor. S. Alph. a Zaccaria;

Articulus I.

Expositio diversorum systematum.

1. Qui ita statuit: In lege dubia et controversa non licet sequi⁷⁴ opinionem libertati faventem, sed ut hanc sequi liceat, requiritur, ut sententia favens libertati sit certa — profitetur *Tutiorismum absolutum*.

2. In lege dubia et controversa, ut liceat sequi sententiam libertati faventem, haec sententia debet esse saltem *probabilissima* — *Tutiorismus mitigatus*.

3. In illo dubio sufficit et requiritur, ut sententia libertati favens sit *probabilior, quam opposita* — en axioma *Probabiliorismi*.

4. In illo dubio sufficit et requiritur, ut sententia libertati favens sit *aeque probabilis, atque opposita* — axioma *Aequiprobabilismi*.

5. In tali dubio sufficit et requiritur, ut sententia libertati favens sit *vere probabilis*, seu gravi ratione nixa — axioma *Probabilismi*.

6. Qui vero opinionem etiam leviter probatam seu improbabilem in favorem libertatis se amplecti posse autumat, se *Laxismo* adhaerere ostendit: quem pro systemate nemo profitetur, ad quem tamen in singulis quaestionibus aliquando scriptores quidam delabi deprehenduntur.

Ex quibus *primum* axioma aperte condemnatum est a S. Sede, thesi 3. ab Alex. VIII. confixâ: „Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.“ Quo habemus, ut licite amplectamur sententiam libertati faventem, non requiri omnimodam ejus objectivae veritatis certitudinem.

Secundi systematis axioma, quamquam non aperte damnatum a S. Sede, tamen adeo ab omnibus explosum est, ut nemo sit, qui in variis applicationibus illud serio profiteatur et sequatur: itaque tacite ab Ecclesia illud reprobatum esse dicendum est.

Circa *laxismum* thesis 3 ab Innocentio IX. damnata notari meretur: „Generatim, dum probabilitate intrinseca seu extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.“

Quae propositio ab auctoribus compluribus secundum sensum, qui ut in se sanior admitti potest, docebatur, tamen merito reprobata est, quia repugnantia statuens abusui patet, et laxitati praebet ansam. Dico eam repugnantia statuere, siquidem se intra limites verae probabilitatis continere, et tenuiter probabilia sequi, inter se pugnant, quum tenuiter probabile tam non vere probabile sit, quam qui tenuiter prudens est, non potest vere homo prudens dici. — Insuper thesis in eo peccavit, quod statuit, *semper* probabili opinione uti licere.

Dechamps *Quaestio facti etc.* in Lacroix-Zaccar. ante lib. 1; Matignon *de probabilismo* v. Études relig. a. 1866 et seq.; Katholik *de probab.* a. 1874 (Mogunt.); Ballerini *dissert. de morali syst. S. Alph.*; Bouquillon l. c. l. 3 c. 2; E. Müller *theol. mor.* l. 1 § 75. 82; Pruner *Moraltheol.* I. Th. 3. Hptst. § 8—12 etc. etc.; libelli periodici Oenipont. a. 1878.

76 Quum igitur jam plura systemata — si ea systemata moralis theologiae vocari licet — exclusa sint: considerationi relinquuntur sola tria, quae re ipsa ut systemata fautores suos habent, probabiliorismus, aequiprobabilismus, probabilismus. Ex quibus quilibet unum, quod sequatur in doctrina rerum moralium, profiteri debet. Neque enim fieri potest, ut a quolibet horum systematum prorsus abstrahatur. Nam necesse prorsus est, ut in obligationibus speculative dubiis et controversis aliqua norma et ratio habeatur, secundum quam, deposito dubio, ad practicam certitudinem deveniatur. Neque excogitari potest, tutiorismo et laxismo exclusis, alia praeter tres illas regulas, ut sc. aut postuletur *gravior* ratio pro sententia libertati favente, quam pro opposita, aut *aeque gravis*, aut *simpliciter gravis*. Quare cuilibet systemati valedicere ejusque axiomati, idem est ac missas facere rationes et methodos, quibus practica dubia auferantur. Si autem dicitur, id in singulis quaestionibus prudenti aestimationi relinquendum esse: hoc verissimum est, at aestimatio prudens non erit, quae certa norma et regula careat.

77 In instituendo iudicio diversorum systematum, ne fusiores esse cogamur, solum probabilismum argumentis probabimus et a difficultatibus objectionibusque vindicare conabimur. Quo patebit, quid de probabiliorismo et aequiprobabilismo sentiendum sit.

Ceterum, ut de aequiprobabilismo statim pauca dicam, hoc systema, si non stricte vim vocis, sed sensum eorum, qui illud profitentur, accipiamus, vix a probabilismo discrepat. Nimirum admittunt, licere sequi eam sententiam libertati faventem, quae sive aequae probabilis, sive fere aequae probabilis, *etsi paulo minus probabilis* sit, quam contraria; insuper de probabilitate alicujus sententiae ejusque gravitate etiam ex scriptorum auctoritate externa merito judicari posse, censent: quo necessario fit, ut vix quidquam illicitum dici possit secundum aequiprobabilismum ita temperatum, quod probabilismus licitum esse declaret. Si quid enim gravi ratione nititur, atque multis viris doctis et probis *simpliciter probatur*; quod fieri potest, ut illis vel pluribus eorum id ipsum saltem fere aequae probabile non appareat, quam contrarium? Neque id temere dici, ipsa experientia plane demonstrat. Utut enim S. Alphonsus in posterioris aetatis suae scriptis aequiprobabilismum profitetur, tamen vix ullam sententiam probabilistarum, modo vere probabilis sit, expunxit, aut licitam practice esse negavit: imo sunt opiniones, quas sequi licere, graves scriptores probabilistae negarint, S. Alphonsus affirmet. — At quum nobis persuasum sit, theoretice rectius statui axioma probabilismi, hoc unum systema argumentis probare aggredimur, de aliis ea solum dicturi, quae requiruntur, ut difficultates contra probabilismum allatae evanescant.

78 **Historica notitia.** Ad nomen ‚systematis probabilismi‘ invehendum ansam dedit primo Medina O. P., quum anno 1571 vel 1572 commentarios in S. Thomam ederet, atque ad I. II. q. 19. a. 6. concl. 3. disertis verbis principium statueret „si est opinio probabilis, licitum est, eam sequi, licet opposita probabilior sit“. At rem non novam proposuit, quum hucus-

que valisset doctrina communiter admissa, ex diversis opinionibus, modo sint solidae doctrinae, posse unam quamlibet etiam practice teneri. Quo etiam factum est, ut Medinae doctrina nullam admirationem aut bellum contra se excitaret, imo usque ad medium sequentis saeculi apertos adversarios duos tantum nacta sit, eosque e Societate Jesu, Comitolum¹ (circa annum 1609) et Bianchi sub nomine „Candidi Philalethis“ (circa 1642).

Nimirum, ut verbis cl. Bouquillon utar n. 342, „in propugnando probabilismo convenerunt cum laicis presbyteri, Episcopi, Cardinales, cum clero saeculari regulares; discipuli S. Thomae cum Scoti discipulis; Dominicani cum Jesuitis, eo praecise tempore, quo celebres de gratia controversias habebant (v. g. Did. Alvarez in I. II. q. 19. a. 6. disp. 80, P. Ledesma *theol. mor.* p. 2 tr. 8 c. 22 dub. 2, Dom. Bañez I. II. q. 10, praeterea: Dom. Soto, Th. Mercado, Barth. de Ledesma, Did. Nuñez, Fr. Lopez, Gr. Martinez, Vinc. Candidus, P. de Blanchis, Lud. de la Cruz etc. Cf. Rassler *Norma recti* disp. 3 n. 924); demum cum universitatibus Hispaniae, Italiae, Germaniae, facultates Parisiensis, Lovan., Duacena. Scriptores typis impressi probabilismum tuentes jam afferebantur anno 1664 ab Alph. de Sarasa (*Ars semper gaudendi* t. 2 tr. 4) 159, ac paulo post a Terillo (*de consc. probabili* q. 22 n. 9 et sqq.) 200, qui idcirco affirmare audebat, pro probabilismo citari posse quadraginta auctores, ubi pro opposito citatur unus. Hinc vere Mastrius (celeberrimum illud scholae Scotisticae lumen) haec est sententia communissima et receptissima in omni schola in hoc currenti saeculo!“ Imo etiam Th. Gonzalez, acerrimus probabilismi adversarius et secundum S. Alph. intolerabilis rigorismi fautor, fateri cogitur, „probabilismum usque ad annum 1656 omnes fere theologos traxisse in sui assensum, et nullam fortasse doctrinam esse, quae cursu non longo temporis plures sectatores et defensores habuisset“; v. Laer. l. 1 n. 269. Imo Opstraet aperte confitetur „communis ergo et universalis“ per Ecclesiam erat probabilitatis doctrina: quamquam ipse hanc doctrinam summopere insequitur.

Postquam igitur Alex. VII. 1656 et Innoc. XI. 1679 plures theses laxas damnavit, inter eas aliquot, quae systema probabilismi tangere videbantur — quamquam re ipsa nullatenus ipsum systema respiciebant —: complures probabilismi adversarii exorti sunt. Theses illae damnatae sunt 27. ab Alex. VII. proscripta: „Si liber est alicujus junioris et moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, (eam) rejectam esse a Sede Apostolica tamquam improbabilem“; Thes. 1. 2. 3. ab Innoc. XI. damnatae: 1. „Non est illicitum, in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi: hinc sententia probabilis tantum utendum non est in collatione baptismi, ordinis sacerdotalis, aut episcopalis“ — 2. „Probabiliter existimo, iudicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.“ — 3. „Generatim, dum probabilitate sive in-

¹ Quamquam etiam Comitolum ex numero antiprobabilistarum expungere conatur Ballerini: v. Gury-Ball. t. I. catalog. theolog. — Consueverunt etiam Ferd. Rebellum S. J. inter antiprobabilistas recensere (v. Simar *Moralth.* § 46). Verum locus, qui affertur *de obligat. just.* p. 1 Q. 5, haec tantum n. 2. continet: „Quid ea de re, et universim de consuetudine verisimilium sit, ut manifestum fiat, aliquot regulas constituamus“ — at non quicumque verisimiliora se traditurum promittat, eo ipso ad probabilioristarum castra convolasse dicendus est.